

Kortársunk Szent Márton

ÁTTEKINTÉS A SZOMBATHELYI KÉPTÁR PÁLYÁZATÁNAK KIÁLLÍTÁSÁRÓL

A kortárs képzőművészeti pályázatok közül kevés az, amely megragadja az alkotók fantáziáját. Ennek több oka is lehet. A sajátos individualizmus, öntörvényűség épp úgy szerepet játszhat ebben, mint a szerény pályadíj, vagy felkínált téma érdektelensége. Ezért is figyeltem kíváncsian, milyen érdeklődést kelt Szent Márton születésének 1700. évfordulója, s az ezzel kapcsolatos „elvárásokat” megfogalmazó felhívás, amiben a következőket olvashatjuk: „A tárlat meghirdetésével olyan munkák alkotására inspiráljuk a művészeket, amelyek a mai korban, mai élethelyzetekben mutatják meg Szent Márton lelkiségének és jellemének követését. Ahogyan Márton a zűrzavaros negyedik században, az ókor és a középkor határán világosságot és útmutatást adott, ugyanolyan fontos a mai világban a biztos iránytű megtalálása és követése.” A pályázat elvi célkitűzése korrekt, a feltételek elfogadhatóak, s a Kortársunk Szent Márton kiállítás 2016 egyik jelentős eseményének ígérkezett. A szakralitás – valamilyen módon – számos tárlat jellegadója, ám ez fordítva is igaz: Jelenits István teológus, író szerint: „A vallás számára nélkülözhetetlen a művészet.” Egy hosszabb interjúban beszél erről, melyet Babarczy Veronika készített vele: „Fontos, hogy valóban művészi értékű alkotásokról beszélünk, a szentnek az elevenességét csak így lehet megragadni... Gyakran meghívunk, ha egy tárlat ilyen témában nyílik, és sohasem jövök el azzal a tudattal, hogy csak egy formális esemény volt... Sok művész is van, aki örül ennek, és nem pusztán ürügynek használja fel a szakrális témájú megrendelést, hanem saját lelkének olyan mélységei is kifejeződnek, amelyek e nélkül némák maradnának, és amelyeket szívesen foglal alkotásba.” A párbeszédet a művekkel Pilsinszky így írja le: „Egy remekmű szobor, bármily odaadással szemlélem, néma marad. Látszatra semmi szava hozzám, semmi üzenete... Valójában: mélyebb érdekeimben, s lényegesen személyesebben érinthet, mint sok valóságos evilági párbeszéd.” Sturcz János is foglalkozik ezzel a kiállítás katalógusának előszavában, kitágítva a gondolkört, a szent és a profán kapcsolatával: „A modern és részben kortárs művészetet éppen a profán és a szent folyamatos összekapcsolása jellemzi. Gyakran a leghétköznapibb tárgyban... a társadalom számkivetettjeinek szenvedésében, vagy éppen a rútban, a taszítóban, a blaszfémiában, a bűnben és hiányban képesek (a művészek) felvillantani a szentséget...”

Nos, ilyen előzmények után (felajzva) tekintettünk szét a szombathelyi tárlaton. A Szent Márton-legendárium rendkívül gazdag, sokrétű. Némileg azt lehetett volna várni, hogy ebben tájékozódva születnek meg a művek. Ám némileg csalódnunk kellett. A köpeny megosztása, többnyire Szent Márton kardjával, uralta a látványt. Angyal

Júlia kissé teatrális pózban mutatja be a „megosztás” jelenetét, középkori román stíluselemeket felhasználva. A tekintetek kontaktusa egyik értéke a képnek, a katona elszántsága és a koldus meglepődése, a stilizáló térképződmény az elbillenő ívekkel, az ornamentális formaképződmények halmozásával, melynek középpontjában Szent Márton feje van, sajátos glóriát alkotva, szintén jól sikerült. Kamper Lajos (*Szent Márton és a koldus*) rézkarca a lovas „megoldást” választotta. A lovon ülő katona rövid kardjával vágja szét köpenyét, az eléggé sematikus megformált koldusnak. A kompozíció a ferde szerkezettel viszont erőssége a műnek, ad bizonyos lendületet a határozott mozdulatnak. Kis Ernő Csaba „kettős képe” éppen a korábban emlegetett profanizálódásra utal. Nem elégszik meg középkori metszeteket idéző képe felmutatásával, mely a köpeny elvágásának stilizáló jelenetét mutatja, hanem képének közepén, egy kis mélyedésben, fibulaszerű, korpuszra emlékeztető lényt mutat. Ez a betét, „idézet” már túl sok, mely lerontja az eredeti üzenet archaikus szépségét. Máder Indira talányos gyapjú- és selyem szóttessel jelentkezett, melynek középpontjában Szent Márton áll, ám nem lovon, egyszerűen állva, és két alak veszi le róla azt a bizonyos köpenyt. És a vízszintesen elnyúló kép két szélén két koldus – gnómszerű, mohó testtartású figura – lesi a vetkőzetést. Nehéz értelmezni a képet, mely ily módon semmi kapcsolódást nem mutat a Szent Márton ikonográfiához. Mészáros György nagyméretű festménye jelzésszerűen utal a köpeny megosztására; a két figura tartása, mozdulata sejtelmesen elvész a színek tónusaiban, melyek sötétbarnák, feketék, mégis, a megjelenő látvány feszültsége visszaad valamit legenda valóságosságából. Bájos, mesészerű kompozíció Regős István festménye. Kissé a naiv, népi festmények hangulatát, formavilágát hozza, a megszokott templomi képek leegyszerűsítő megoldását választva. A rusztikus lovas – arc nélkül, ami a lekopottságra is utalhat – a kardjával elmettzi a szövetet, melyet a koldus, fájdalmas ábrázattal, egyik kezével már megragad. A lényegre koncentráló mű a jobbak közé tartozó alkotás a kollekciónban. Érdekes Somos Gyula festménye. Bár tartalmazza a köpenyvágás motívumát, sajátos álomszerű betéttel egészen ellát a mai hajléktalanokig. A vízió lényege: a köpeny a mai koldusok kezébe kerül. A színes, keretbe foglalt kép, mozgalmas részleteivel, figurális kompozíciójával egyik figyelemre méltó műve a kiállításnak. Tóth Csaba vöröses tónusban tartott festménye a klasszikus pózt ábrázolja: a középkorias, lovas figura, szelíd, szánakozó tekintettel, kardot ragad a koldus által felmutatott köpenyre. A festményre írt *Caritas* szót a kép címe fejt ki: *A szeretet több mint tolerancia*. Az áhítatot sugárzó kép egyik sikerült darabja a pályaműveknek. Boldi márványszobra szép és elegáns megoldás. Bár a középkor – román stílus – ihletése belejátszik művébe, az ökonómikus elrendeződés a maga teljességével hat. A síkszerű ábrázoláson a lovas katona alakja egyenlő a kolduséval, s a mozdulatok is egyelőségről árulkodnak. Ám a fönt és lent elve meghatározza a kompozíciót, a képnek megvan a maga szemléleti hierarchiája. A zalaegerszegi „közsobrász”, számos köztéri mű alkotója, Farkas Ferenc a katonai külsőségekre tette a hangsúlyt, a kissé lehajló Márton itt a buzgóságát bizonyító fegyvernök, aki késével vágja át a dilemmát, a térdelő, alázatosságát kifejező koldus megsegítését. A kissé didaktikusra sikeredett mű inkább példázat, mint au-

tentikus plasztika. Herenyik Zsuzsa báli meghívónak „álcázta” alkotását, melyen akvarellel ábrázolt, színes köpeny a főszereplő, a vizitkártyára emlékeztető formáción két szimmetrikus, fordított, arc nélküli lovassal. A játékos elem túlhangsúlyozása teszi a képet könnyeddé, ezért súlytalanná. Lengyel Tibor Szent Márton-érme tömör, lényegre koncentráló forma. A szent portréja és a szövetet vágó kard „kettőse”. A klasszikus mintákat követve oldja meg „feladatát”. Árvay Zolta *Találkozás a koldussal* című képe egy elvont konstrukció. A köpeny részletén olvasható felirat: Ora pro nobis! – Imádkozzál éretünk! –, a szélén a jellegzetes római díszítéssel, amint hasad, válik ketté... E sajátos minimalizmus – a köpeny képzetére alapozva – kevéssé alkalmas a vállalt téma megjelenítésére.

Varga Bernadett a születés szituációját választotta témául. Az anya, az apa és szolgáló hármass kompozíciójának közepébe helyezi el az újszülöttet. (*Engedd megszületni a Te Mártonodat!*) A kissé vázlatosnak tűnő festmény így is képes érzelmi kedvességet kelteni, ám ennél tovább nem jut. A Szent Márton-legendárium állatokkal kapcsolatos tematikája jelenik meg Hegedüs Endre festményein. A püspöki tisztség elől a libák óljába elrejtőző, vallásos férfiú a választott téma; a festő eleget tesz feladatának, jól érzékelteti a libák sziszegését és a meghúzódó ember riadalmát. A lilás tónusok növelik a kép feszültségét, a kompozíció zárttsága ugyancsak része a drámaiság kifejezésének. Merczel Péter szintén a püspökség elől menekülő egyházi embert ábrázolja, kissé komikusan. Az előtérben lévő fekete vonalakkal kialakított figura csitítja a lármás ludakat. Talán a háttér – a ludakkal – erőteljesebb kidolgozása, a kontraszt látatóbba tétele nagyobb nyomatékot adna a kompozíciónak. Marosfalvi Antal a vadászkutyák elől menekülő nyúl legendáját festette meg, szegény állat a püspök reverendája alatt talált menedéket. (*Marton*) Őszinte realizmusa az egyházi festészet szép darabját alkotta meg. Pállay József a gyógyítót idézi fel a *Szent Márton megcsókol egy leprást* című képen. A két férfi portréját igen intimen festette meg a művész, lényegében csak az elcsattanó csókra koncentrált. A hiperrealista mű jól kifejezi az áldozatvállalás áhítatát. Szántó István egy iparművészeti remekkel idézi fel a szent alakját: két gazdagon áttört fatábla mintázatával. Lesenyei Márta reliefje középkori okiratot vagy térképet gördít le: ezen két helyszín jelenik meg, Savaria és Tours. Mindkettő a szent életének meghatározó állomása. A püspök alakja nagy gesztussal öleli át a szépen megdolgozott ábrázolatot. Katona József István *Szent Márton álma* című festménye kapcsolódik a legendához, és képes a révület, jelenés hangulatát felkelteni. Azt hiszem, az elvontabban gondolkodó művészek közül Veszei Lajos találta el legjobban az arányokat, a világi és éteri szféra közötti viszony megjelenítését. Festményén a hátulról ábrázolt figura, kezében kereszttel tekint a fény felé. Egyszerű, de hatásos beállítás, melynek a derengő fényvel „írt” belső tér az egyik főszereplője. A cím is találó, a *Hívásban-on* ennek a kivételes életútnak döntő pontját látjuk, amikor a még köznapi ember találkozik a szentséggel, a maga elhivatottságának élményével. Amelynek ily módon mi is részesei leszünk. Oroszy Csaba nagyméretű festménye már az elvontabb munkák közé sorolható. *Nagyvárosi Apostola* egy sejtelmes alakot állít elénk, s különlegességét az őt körülvevő szövethullámmal ábrázolja. A drapé-

riából kinövő alakzat látványa megdöbbenő és meghökkentő, kár hogy nem kapcsolódik szorosabban a témához. Hasonló mondható el [*Polgár Csaba György*] *Szent Márton I. II-jéről*. Két kollázs csak igen távol érinti a szent életét. Ebben az áttételes megközelítésben még jó néhány mű tartozik: Bébszabó András *A szeretet-étel szétosztása Szent Márton jegyében*, Benkő Viktor: *Hajléktalannal borozgató*, két kerámia: Borza Teréz *Ma is leszáll ránk* és Csavlek Etelka: *Szent Márton és ludak* című munkái. Nehéz volt mit kezdeni az olyan művekkel, mint Ale Ildikó *Ha nem dalolna a madár I., II.-je*, amely egy szürreális konglomerátum. A művész szóbeli instrukciót is fűzött munkájához: „Szent Márton életének egy lehetséges alternatíváját mutatom meg képeimmel. Ha nincs erős hitbéli kapaszkodója, elpusztult volna, mint a többi katona. Egészen pontosan a katonáskodással töltött évek alatt történik meg Mártonnal az isteni csoda, ami miatt végérvényesen kilép a római hadseregből és teljes odaadással kezdi szolgálni Istent.” Sajnos, számomra ez az alternatíva itt nem bontakozott ki, inkább eliminálódott. A textiles Arday Ildikó *Égi madara* is csak a téma periferiáján repült, bár szép, meggyőző alkotás. Hasonlóan nagy áttétellel fogható be Damó István *Kitárulkozása*, mely kiválóan megoldott grafikai munka, de a témához csak esetlegesen kapcsolódik. Dóczi Virág festménye, a *Már rég megmondott* kettős képe sem talált el a megoldásig. Az olyan „írással” művek, mint Hegyiné Szántay Mariannáé, melyek jelzésszerűen, verbálisan idézik meg a témát, többel is találkozunk. (Lásd: *Szent Márton üzenete*) Hasonló módszerrel alkot Horváth Ildikó, aki gépi öltéssel vitte fel üzenetét, dicséretét (kissé naiv stílusban) a textilre, a kivételes évforduló alkalmából. Találkozhattunk Jászberényi Matild megosztott, bizsuzserű köpenyével, vagy S. Horváth Ildikó – *Tolerancia (Szent Márton köpenyén egyformák vagyunk)* – textil munkájával, vagy Sütő Éva miseruha-szerű, finoman kidolgozott palástjával. Szabóné Tamás Mária „rétegei” geometrikus, mérnöki rajzjátékok, Székely Móri Márta *Adj békét uram* című festménye egy szürreális ütközés dokumentuma. Szilágyi-Jéger Teréz *Fent és lentje* a gonosz és égi erők kataklizmája, Stamler Lajos *Misztériuma* pedig a stilizáltan megjelenő színes lábrészletek „átlényegülése”, az általa megszokott díszítő mintázatok nyelvén előadva. Megemlíthetjük még Varga József Zsolt *Kisgyerek galambbal* és Vízy László *Pannonhalma távolról* című képét, mint az általános (vallásos) életérzés kifejezőit. Mészáros Szabolcs *Bent és kint*, valamint *Buszváró* című képeivel igazán alumulta a pályázat céljait. Vásárhelyi Kata pedig szárnyaló gobelinjeivel „érintette meg” Szent Márton szellemét. Holomanova, Angelika a Föld kontinenseit terítette be nevető arcokkal. (*A mosoly és a jótett határtalan*)

Végül két fotóról is emlékezzünk meg: Kaczmarski Ágnes műanyag figurákat kapott lencsevégre, egy izompacsirtát, egy római legót és egy libát. Valamelyest komolyabban vehető Garas Kálmán fotó-kompozíciója, mely a püspök és a koldus jelenetét ábrázolja egy fiktív szobron, melyre két csodáló tekint fel a magasba

Nehéz az összegzés. Sturz János a katalógus elején felsorolja azokat a képzőművészeket, aki e szakrális téma sikeres művelői, több helyütt bizonyítottak már munkáikkal. (Kisléghi Nagy Ádám, Lajta Gábor, Kárpáti Tamás, Somogyi Győző és mások) Sajnálatos, hogy műveikkel nem találkoztunk a pályázati anyagban. Viszont

örültünk, hogy a környékbeli alkotók java „rámozdult” a jeles évfordulóra. Én Sturcz János elvét tekintettem irányadónak, amit a katalógus előszavában vetett fel: a stiláris párbeszédet a múlttal. Ez bizony akadozóra, töredékesre sikerült. Mégis több művész esetében, erőfeszítésének megett az eredménye. Nem csak a múlttal, a szent „eleven-ségével” is sikerült a találkozás, ahogy Jelenits István mondta. És már ezzel is beér-hetjük, a profán, az ateista szellemjárás, a közöny idejében.

Tóth Csaba: A szeretet több mint tolerancia